

Examen HAVO

2022

tijdvak 1
maandag 30 mei
9.00 - 11.30 uur

Fries

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 39 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 50 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, dan wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 Fryske striid om it wetter

- 1p 1 Hokker funksje hat de ynlieding boppe de tekst?
A De ynlieding is in anekdoate.
B De ynlieding is in gearfetting.
C De ynlieding is in konklúzje foarôf.
D De ynlieding is in probleemstelling.
- 1p 2 Sitearje it sinpart út de ynlieding boppe de tekst dat de oarsaken fan drûchte en wetteroerlêst goed ferklearje kin.
- “It binne ... boartsje kinne.” (r. 6-8)
- 1p 3 Hokker byldspraak brûkt de skriuwer yn dit tekstpart?
A ferliking
B metafoar
C metonymia
D personifikaasje
- Yn it tekstpart dat bestiet út de alinea’s 3 oant en mei 5 wurdt yngien op waarsomstannichheden dy’t ynfloed hawwe op de wetterhúshâlding.
- 3p 4 Neam út **elk** fan de alinea’s 3 oant en mei 5 in foarbyld fan ekstreem waar.
- “dan is de Iselmar net iens mear de rêder” (r. 56-57)
- 1p 5 Wat bedoelt de skriuwer mei dy útspraak?
A dat de Iselmar net langer in oerskot oan wetter fan de polders krijt
B dat der net genôch wetter út de Iselmear wei helle wurde kin
C dat it wetterpeil yn de Iselmar krekt sa hurd sakket as yn Fryslân
- 1p 6 Hokker sin jout it kearnboadskip fan alinea 5 it bêste wer?
A De diken om de polders hawwe te lijen fan ferskroeiende waarmte.
B Gewaaksen oerlibje de ekstreme waarsomstannichheden net.
C Oanhâldende hjitte hat grutte gefolgen foar lânbou en natuer.
D Troch gleone sinne en skrale wyn sakket it wetterpeil yn Fryslân.
- 2p 7 Lis yn eigen wurden út dat it jaan fan mear romte oan de Fryske boezem in oplossing is foar sawol wetteroerlêst as wettertekoart.
Helje dyn antwurd út alinea 6.
- 1p 8 Wat is it ferbân tusken de alinea’s 5 en 6?
A Alinea 6 beskriuwt in oplossing by wat yn alinea 5 sein is.
B Alinea 6 is in nuansearring by wat yn alinea 5 sein is.
C Alinea 6 jout in gefolch by wat yn alinea 5 sein is.
D Alinea 6 makket in ferliking by wat yn alinea 5 sein is.

“It wetter fan de Iselmar is eins in lúkse”. (r. 87-88)

- 1p 9 Hokker soarte fan ûnderbouwing wurdt by dy útspraak jûn yn alinea 7?
- A in ûnderbouwing basearre op emoasje
 - B in ûnderbouwing basearre op feiten
 - C in ûnderbouwing basearre op in ferliking
 - D in ûnderbouwing basearre op in moreel oardiel
- 1p 10 Hokker oantsjutting beskriuwt it karakter fan alinea 7 it bêste?
- A ferdivedearjend
 - B ynformearjend
 - C oantrúnjend
 - D oertsjûgjend

De volgende inleiding hoort bij de vragen 11 en 12.

Yn alinea 8 wurde tûkelteammen neamd foar it realisearjen fan goed wetterbehear en beskerming fan Friezen yn de takomst.

- 2p 11 Jou de trije tûkelteammen.
- 1p 12 Sitearje út alinea 8 it wurdt dat it bêste in byld sketst fan it gehiel oan tûkelteammen.

Yn de tekst draacht de skriuwer ferskate oplossingen oan foar better wetterbehear.

- 2p 13 Jou yn it skema foar elke maatregel oan oft der in oplossing mei bean wurdt foar wettertekoart of foar wetteroerlêst.

maatregel	wettertekoart	wettersoerlêst
útwreiding fan gemaalkapasiteit (alinea 6)		
polderpeilen omheech bringe (alinea 9)		
natuergebieten en healannen oerstreamme litte (alinea 9)		

- 1p 14 Wat moatte greidboeren likegoed as bouboeren dwaan neffens alinea 10? Sy moatte oandacht jaan oan
- A de kwaliteit fan harren grûn.
 - B in heger wetterpeil yn harren grûn.
 - C it regelmjittich bewetterjen fan harren grûn.
- 2p 15 As gefolch fan hokker twa maatregels binne der tsjintwurdich al mear mooglikheden om wetter op te slaan as earder? Helje dyn antwurd út alinea 12.
- 2p 16 Op hokker twa manieren komt de Iselmar neffens de tekst oan syn wetter? Helje dyn antwurden út de alinea's 4-5 en 10-12.

- 1p 17 Hokker karakterisearring past by alinea 12?
- A in beskriuwing fan de situaasje no en yn de kommende tiid
 - B in gearfetting fan de wichtichste saken oer wetterbehear
 - C in oprop foar ynternasjonale gearwurking op it mêd fan wetter
 - D in warskôging rjochte oan alle ynwenners fan Nederlân

In skriuwer kin gebrûk meitsje fan ûnder mear de folgjende soarten fan ynformaasje:

- 1 ynformaasje basearre op politike ûntjouwingen
- 2 ynformaasje basearre op resinte ûnderfiningen
- 3 ynformaasje basearre op útspraken fan in saakkundige
- 4 ynformaasje basearre op wittenskiplik ûndersyk

- 1p 18 Hokker ynformaasje brûkt de skriuwer benammen yn de tekst?
- A 1 en 2
 - B 1 en 3
 - C 1 en 4
 - D 2 en 3
 - E 3 en 4

Tekst 2 Jonge wrâldferbetterders: it ferskil meitsje

- 1p 19 Ut hokker twa eleminten bestiet alinea 1?
- A in anekdoate en in yntroduksje
 - B in yntroduksje en in oanlieding
 - C in oanlieding en in tal feiten
 - D in tal feiten en in anekdoate

Tineke Clevering seit: “Mar dochs fine wy hjir yn Fryslân de ekonomy noch altyd belangriker.” (r.16-18)

- 1p 20 Wêrom rekkenet Tineke Clevering harsels net ta dy wy, as it giet oer it ûnderwerp klimaat?

- 1p 21 Wat is it kearnboadskip van alinea 3?
Boargers binne harren der net bewust fan
- A dat goed wetterbehear it sakjen fan de boaiem tefoaren komt.
 - B dat it boarjen nei gas net ferstannich is yn it ramt fan wetterbehear.
 - C dat troch te stimmen ynfloed útoefene wurde kin op wetterbehear.

“Gjin grutte griene fuotbalfjilden mear, mar werom nei it natuerlike Fryslân, mei reidkragen en greidefûgels.” (r. 56-59)

- 1p 22 Hokker stylfiguer sit der yn ‘grutte griene fuotbalfjilden’?
- A irony
 - B paradoks
 - C pleonasme

- 1p 23 Wa binne neffens Tineke Clevering (alinea 5) ferantwurdlik foar it ynfieren fan in natuerynklusive lânbou?
- A de agraryske sektor
 - B de beliedsmakkers en wetjouwers
 - C de maatskippij
 - D it Wetterskip

- 1p 24 Wêrom sitte boeren net te wachtsjen op natuerynklusive lânbou? Basearje dyn antwurd op alinea 5.

Tineke Clevering wol in bettere takomst foar Fryslân. Se neamt yn de tekst yn dat ramt trije groepearlingen:

- 1 boargers (alinea 3)
- 2 beliedsmakkers en wetjouwers (alinea 5)
- 3 boeren (alinea 5)

- 3p 25 Hokker aksjes moatte de trije ferskillende boppesteande groepearlingen neffens Clevering ûndernimme om dat te berikken? Let op: jou foar elke groepearling **ien** aksje.

- 1p 26 Wat is de wichtichste funksje fan alinea 6?

- A De alinea foarmet in gearfetting.
- B De alinea foarmet in oanbefelling.
- C De alinea foarmet in oanfitering.
- D De alinea foarmet in winsk.

- 1p 27 Wat is it wichtichste doel fan Tineke Clevering (alinea's 1 oant en mei 6) yn har wurk?

- A bydrage oan mear balâns tusken ekonomy en ekology
- B Fryske boeren oantrúnje ta natuerynklusyf buorkjen
- C minsken der bewust fan meitsje dat it klimaat feroaret

De vragen 28 tot en met 39 gaan over Welmoed Deinum. Zij komt vanaf alinea 7 aan het woord.

- 1p 28 Wat is it wichtichste doel fan Welmoed Deinum har wize fan buorkjen?

- A de boaiem ferrykje mei natuerlike dong
- B de kij bûten rinne litte en sûn foer jaan
- C de kij en de boaiem net tefolle belêste

- 1p 29 Mei hokker begryp wurdt yn it tekstpart dat bestiet út de alinea's 7 en 8 it tsjinoerstelde fan 'biologysk-dynamysk' (r. 94) oanjûn?

- A gongber (r. 101)
- B ekstinsyf (r. 108)
- C legere kostpriis (r. 116)
- D sletten omrin (r. 127)

- “hellen sy tsientûzen liter ûnder in ko wei” (r. 101-102)
- 1p 30 Hoe kinst it taalgebrûk fan Welmoed Deinum yn dat sinpart it bêste beskriuwe?
- A It is âlderwetsk.
 - B It is faktaal.
 - C It is in wurdboarterijke.

- “Ik wit net better.” (r. 113)
- 1p 31 Wêr doelt Welmoed Deinum op mei dy útspraak?
- A Sy buorket noch net lang op biologysk-dynamyske wize.
 - B Sy fynt har eigen boerebedriuw it bêste dat der is.
 - C Sy hat allinnich mar ûnderfining mei ekstinsyf buorkjen.

De volgende inleiding hoort bij de vragen 32 en 33.

- “De *Graasboerderij* wurket mei in sletten omrin.” (r. 114-115)
- 3p 32 Neam fjouwer bedriuwsekonomske foardielen fan dy sletten omrin.
- 1p 33 Hokker neidiel fan wurkjen mei in sletten omrin neamt Welmoed Deinum?
- 1p 34 Wat is neffens alinea 8 de wichtichste motivaasje fan Welmoed Deinum foar in duorsume wize fan buorkjen?

- “De oertsjûging is grut.” (r. 160)
- 1p 35 Sitearje de sin út alinea 9 dy’t it momint oanjout dat dy oertsjûging by Welmoed Deinum ûntstie.

- “Ik wol it ferskil meitsje en sjen litte hoe’t it ek kin.” (r. 181-182)
- 1p 36 Ut hokker eardere alinea docht bliken dat it neamde ‘ferskil meitsje’ him net allinne beheint ta de bedriuwsfiering?
- A út alinea 7
 - B út alinea 8
 - C út alinea 9

- 1p 37 Hoe kinst de opbou fan alinea 11 it bêste gearfetsje?
- A De alinea befettet in ferwachting en in nij feit.
 - B De alinea befettet in konklúzje en in oprop.
 - C De alinea befettet in stânpunt en in fyzje.
 - D De alinea befettet in warskôging en in winsk.

- 1p 38 Mei hokker wurd út de alinea’s 4 oant en mei 6 soesto de wize fan buorkjen fan Welmoed Deinum it bêste oantsjutte kinne?
- A maatwurk (r. 56)
 - B natuerynklusive (r. 60)
 - C fertsjinningsmodel (r. 70)
 - D ambisjeuzer (r. 89)

- 1p 39 Wêr bestiet it ferhaal fan Welmoed Deinum (alineas 7 oant en mei 11) benammen út?
it beskriuwen fan
- A de foardielen fan biologysk-dynamysk buorkjen
 - B de wurkwize fan biologysk-dynamyske bedriuwen
 - C eigen ûnderfiningen mei biologysk-dynamysk buorkjen
 - D it belang fan mear biologysk-dynamyske bedriuwen

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.